

Osaa Etelä-Savon perinnemaisemakohteista ei hoideta

Mikä on perinnemaisema ja perinnebiotooppi?

Perinnebiotoopeiksi kutsutaan kulttuurivaikuttaneita, perinteisen maatalouden synnyttämiä luontotyyppisiä. *Perinnemaisemiin* sisältyvät luonnon lisäksi vanhat rakennukset, kivi- ja riukuaidat, ladot ja aitat. Nämä luontotyypit ja maisemat ovat muotoutuneet vuosisatojen aikana ihmisen työn tuloksena. Perinteiset maankäyttötavat, kuten laidunnus, niitto ja kaskeaminen ovat synnyttäneet alueille tunnusomaisen monipuolisen kasvi- ja eläinlajiston, jossa kasvit, hyönteiset ja linnut muodostavat toisiaan ylläpitävän verkoston.

Perinnebiotoopit voidaan jakaa puustoisiin ja avoimiin. Puustoisia perinnebiotooppeja ovat metsälaitumet, haat, kaskimetsät, joita Etelä-Savon säilyneistä perinnebiotoopeista on noin 67%. Loput 33% ovat avoimia laidunmaita: niittyjä, ketoja ja rantaniittyjä.

Viime vuosikymmeninä perinnebiotoopeista on tullut kaikkein uhanalaisimpia luontotyyppejämme. Perinnebiotooppien vähenemisen myötä myös niiden lajisto taantuu ja häviää. Jotta lajit voisivat säilyä, tulee niiden elinympäristöt säilyttää ja hoitaa.

Lisätietoa perinnebiotoopeista:

https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Luontotyypit/Luontotyyppien_uhanalaisuus/Perinnebiotoopit

Valtakunnallinen perinnemaisemien kartoitus

Koska perinnemaisemia/biotooppeja on säilynyt niin vähän, on tarpeen kartoittaa kaikki jäljellä olevat arvokkaat kohteet, kunnostaa jo umpeen kasvaneita alueita ja palauttaa ne alkuperäiseen käyttöönsä eli karjan rehuntuotantoon. Maatalouden ympäristösopimukset ovat tässä oiva keino, jolla kohteen hoitaja saa työstään kohtuullisen korvauksen. Hoidon järjestämisessä kaikille arvokkaille kohteille on vielä työtä. Tavoitteena on kasvattaa hoidettua alaa koko Suomessa 60 000 hehtaariin, jotta perinnemaisemien luontotyypeillä ja niille erikoistuneella lajistolla olisi mahdollisuus säilyä. Myös hoidon laatua on tarpeen parantaa.

Meneillään olevassa valtakunnallisessa perinnemaisemien inventoinnissa kartoitetaan aiemmin inventoitujen kohteiden mahdolliset arvot ja hoidon muutokset sekä tarkistetaan niiden laajenemismahdollisuudet. Lisäksi inventoidaan uusia perinnemaisemakohteita, esimerkiksi ympäristösopimuksella hoidettavia kohteita.

ELY-keskus tekee inventointeja yksityisessä omistuksessa olevilla kohteilla. Metsähallitus inventoi perinnemaisemia valtion omistamilla kohteilla ja jonkin verran yksityisillä suojelualueilla.

Valtakunnallinen perinnebiotooppien inventointi:

https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Luontotyypit/Luontotyyppien_uhanalaisuus/Perinnebiotoopit/Valtakunnallinen_perinnebiotooppien_inventointi_20192021

Edellinen inventointikierrros 1990-luvulla

Perinnemaisemien tilaa Etelä-Savossa selvitettiin edellisen kerran laajemmin 1990-luvulla. Silloin löydettiin 183 arvokasta perinnebiotooppia (yhteensä 672 ha, joista luokiteltiin 8 valtakunnallisesti, 26 maakunnallisesti ja 149 paikallisesti arvokkaiksi). Perinnebiotooppien tilanne elää jatkuvasti. Alueita jää pois käytöstä, kun karjan pito loppuu ja toisaalta ympäristösopimusten myötä uusia alueita on saatu hoidon piiriin.

Kesän 2019 tulokset

Kuluneena kesänä Etelä-Savon ELY-keskuksen inventoijat kävivät kartoittamassa kaikkiaan 44 kohdetta. Näistä 28 oli aiemmin inventoituja kohteita ja uusia kohteita, jotka ovat olleet tiedossa esimerkiksi ympäristösopimusten kautta, inventoitiin 16 kappaletta. Pääasiassa kartoitustyötä tehtiin Etelä-Savon itäosissa, mutta myös muualla maakunnassa käytiin.

Vanhoista kohteista noin puolet oli edelleen jonkinlaisessa hoidossa. Pitkään yhtäjaksoisesti hoidossa olleiden kohteiden arvot olivat pääosin säilyneet ennallaan tai hieman kohentuneet. Muutamilla kohteilla pitkäjänteisen hoitotyön ansiosta arvot olivat nousseet ja arvoluokkaa nostetaan paikallisesta maakunnalliseksi. Laiduntaminen erillään peltolaitumista ja lisäruokinnan lopettaminen ovat olleet parhaita keinoja perinnebiotoopin tilan kohentamiseksi ja näitä oli lähes kaikilla kohteista toteutettu.

Mutta kuten etukäteen oli odotettavissa, oli kohteita jäänyt pois hoidosta edellisen inventoinnin jälkeen. Lähes puolet aiemmin inventoiduista kohteista oli jäänyt hoidotta tai hoidettiin vain pientä osaa aiemmasta perinnebiotooppialueesta. Osa oli jäänyt hoidotta kohta 1990-luvulla tapahtuneen inventoinnin jälkeen ja osa vasta muutamia vuosia sitten. Syynä yleensä eläintenpidon tai tilanpidon loppuminen ja/tai hoitajien ikääntyminen. Myös monella vielä hoidossa olevalla kohteella tuli maastokäynnin myötä ilmi, että perinnemaisemien hoidon jatkuminen on epävarmaa tai tulee loppumaan lähivuosina.

Joitakin kohteita on myös kokonaan tai osittain menetetty, jos esimerkiksi metsälaitumen puusto oli hoidettu täysin tehometsätalouden kannalta. Aukkohakkuut tai yksiläjisen tasaikäisen puuston kasvattaminen eivät sovi perinnebiotoopeille ja vähentävät luonnon monimuotoisuutta. Menetettyjen kohteiden arvoja ei kunnostamalla enää saa palautettua tai se vaatisi aikaa useita kymmeniä vuosia.

Uusista kohteista, joita ei aiemmin ole inventoitu, osa on ollut hoidossa ympäristösopimuksilla, joten niiden tiedettiin olevan arvokkaita. Myös muutamia perinnebiotoopeilla esiintyvien uhanalaisten lajien esiintymispaikkoja inventoitiin. Näistä osa on jo hoidossa ja osalle voidaan nyt suunnitella sopivaa hoitoa. Uusista kohteista parhaat inventoitiin jo viime vuonna, joten maakunnallisesti arvokkaita löytyi nyt vain muutama ja suurin osa uusista kohteista on arvoluokaltaan paikallista tasoa.

Monella hoitamattomalla tai puutteellisesti hoidetulla kohteella arvot olivat vielä sen verran säilyneet, että ne ovat kunnostuskelpoisia. Vaikka niittykasvit saattavat sinnitellä alueella enää muutaman yksilön voimin, voivat ne palautua alueelle maaperän siemenpankin ansiosta.

Hoito on perinnemaiseman säilymisen elinehto

Ilman perinteistä hoitoa ja käyttöä perinnemaisemat kasvavat umpeen, jolloin maisema, luontotyypit ja lajisto pikkuhiljaa häviävät. Monilla niittykasveilla on kuitenkin maaperässä siemenpankki, jonka avulla ne hoidon alkaessa levittäytyvät alueelle uudelleen.

Inventoiduissa kohteissa oli tänä kesänä monta kohdetta, joita on hoidettu eläintenpidon loppumisen jälkeen resurssien ja jaksamisen mukaan niittämällä ja raivaamalla, ilman sopimuksia ja työstä saatavaa korvausta. Nämä kohteet olivat puutteellisellakin hoidolla säilyttäneet lajistoansa. Erityisesti kuivien ja valoisassa etelärinteessä sijaitsevien niittyjen kasvillisuus säilyykin paremmin, tuoreet ja rehevämät niityt kasvavat nopeammin umpeen. Näyttäisi siis siltä, että on parempi hoitaa edes vähän, kuin antaa perinnebiotoopin umpeutua kokonaan.

Hoidon laadulla on kuitenkin merkitystä. Laidunnetuilla alueilla on aluskasvillisuudesta nähtävissä, jos laiduneläimet kulkevat peltolaitumilta perinnebiotoopille tai niille annetaan lisäravintoa. Tällöin niittylajeja häviää ja ne korvautuvat yksipuolisemmalla rehevällä kasvillisuudella. Vaikka eläimet saattavat rehevänkin kasvillisuuden syödä matalaksi ja kohde on maisemallisesti "siisti", saattaa kasvilajisto olla köyhtynyt/yksipuolistunut. Myöskin ali- tai ylilaidunnus aiheuttaa kasvillisuuden rehevöitymistä ja yksipuolistumista. Eli tarkkana saa laidunnuksen kanssa olla, eivätkä eläimet tietenkään aina laidunna ohjeitten mukaisesti, vaan niillä on omat suosikkialueensa jne.

Avoimia kohteita voidaan hoitaa myös niittämällä. Niittotähteen poiskorjaaminen oli monen maanomistajan mielestä kaikkein työläintä, mutta olisi tärkeää, jotta ravinteisuutta ja rehevää kasvillisuutta saataisiin vähenemään sekä kasvijäte pois peittämästä niittykasvillisuutta. Myöskin maaperän kulutus ja polkeutuminen voi edesauttaa lajiston säilymistä. Kolmella puutteellisesti hoidetulla kohteella polkujen vieruksilta löytyikin parhaat niittykasvilajit.

Nyt siis Etelä-Savossakin tarvittaisiin eläintenpitäjiä, jotka ottaisivat perinnebiotooppikohteita hoitoonsa, aitaisivat alueet ja kuljettaisivat eläimet laiduntamaan. Myös harvennuksia ja raivauksia saatetaan tarvita, joten niiden suhteen on maanomistajan ja vuokralaisen päätettävä, kumpi ne tekee. Ongelmaksi voi muodostua eläinten valvonta, jos eläintila ja perinnemaisemakohteet sijaitsevat toisistaan kaukana eikä maanomistaja pysty auttamaan eläinten valvonnassa.

Laidunpankki on nettisivusto, jossa voi hankkia lisälaidunalueita eläimilleen tai löytää eläimiä maisemanhoitajiksi. <https://www.laidunpankki.fi/>

Kulttuuriympäristö näkyväksi –hanke (KYNÄ) on koonnut Etelä-Savon kulttuuriympäristöön liittyviä aineistoja yhdelle nettisivustolle. Sivustolta löytyy muun muassa Etelä-Savon perinnebiotoopit kartalta, josta esimerkiksi eläintenpitäjä voi etsiä lähellään sijaitsevia perinnebiotooppeja:

www.maajakotalousnaiset.fi/kulttuuriymparistokartta/ES

Rahoitusta perinnebiotooppien hoitoon

Perinnebiotooppien hoitoon voi saada rahoitusta ympäristösopimuksen kautta. ”Maatalousluonnon monimuotoisuuden ja maiseman hoito” -ympäristösopimus voidaan tehdä muun muassa perinnebiotoopeista, luonnonlaitumista, reunavyöhykkeistä, metsäsaarekkeista, muinaismuistokohteista ja maaseudun kulttuuriperinnön hoitamisesta.

Lisätietoa ympäristösopimuksista: <https://www.ruokavirasto.fi/viljelijat/tuet-ja-rahoitus/ymparistosopimukset/>

Kartoitustyö jatkuu tulevina kesinä

Kartoitustyötä jatketaan tulevina kesinä siten, että koko Etelä-Savon perinnemaisemat tulevat kartoitettua. Mikäli maanomistajilla on vanha niitty, hakamaa tai metsälaidun, joka kaipaisi tarkempaa selvittelyä, ELY-keskuksen inventoijat ottavat mielellään vastaan vinkkejä uusista kohteista.

Lisätietoja:

Luonnonsuojeluasiantuntija Hanna Huovinen, Etelä-Savon ELY-keskus, p. 0295 024 138, [hanna.huovinen\(at\)ely-keskus.fi](mailto:hanna.huovinen(at)ely-keskus.fi)

Maankäyttöasiantuntija Sirpa Peltonen, Etelä-Savon ELY-keskus, p. 0295 024 219, [sirpa.l.peltonen\(at\)ely-keskus.fi](mailto:sirpa.l.peltonen(at)ely-keskus.fi)